

ΓΕΥΜΑ ΜΕ ΤΗΝ «Κ»	ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ	ΙΔΕΕΣ	ΙΣΤΟΡΙΑ	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	ΜΟΔΑ	ΑΘΛΗΤΙΚΑ	ΚΑΙΡΟΣ
------------------	--------------	-------	----------------	------------	------	----------	--------

Ο τορπιλισμός της «Ελλης» στην Τήνο

Ανήμερα τον Δεκαπενταύγουστο του 1940 η Ελλάδα συγκλονίζεται από μία απρόκλητη επίθεση της φασιστικής Ιταλίας

70
χρόνια
πριν

Επιμέλεια: **ΝΙΚΟΣ ΧΡΥΣΟΛΩΡΑΣ**

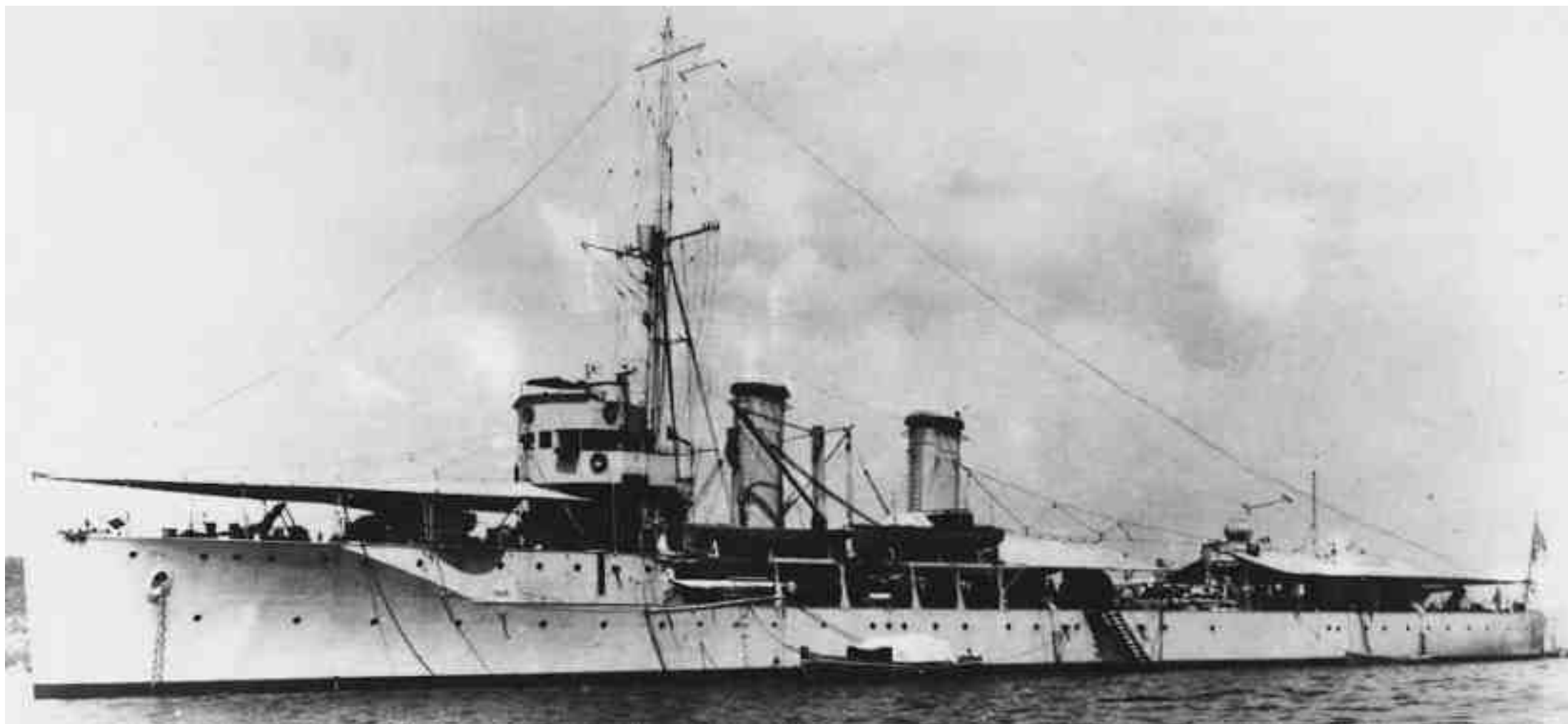
Τον Αύγουστο του 1940, η Γερμανία είχε θέσει ήδη υπό τον έλεγχό της το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης και η Luftwaffe βομβάρδιζε ανηλεώς (αλλά χωρίς αποτέλεσμα) την τελευταία εστία αντίστασης που είχε απομείνει στις Βρετανικές Νήσους. Παράλληλα, ο Χίτλερ κατέστρωσε το πλέον μεγαλειώδη από τα σχέδιά του - την εισβολή στη Σοβιετική Ένωση. Το φασιστικό καθεστώς της Ιταλίας όμως δεν είχε ανάλογες επιτυχίες να επιδείξει. Ο Μουσολίνι χρειαζόταν επειγόντως μια γρήγορη και αποφασιστική νίκη, ώστε να ενισχύσει το

κύρος του. Η Ελλάδα φάνταζε ιδανικός στόχος, καθώς θα εξυπηρετούσε και τα ιταλικά σχέδια για απόλυτη κυριαρχία στη Μεσόγειο.

Εξάλλου, ουδέποτε σχεδόν κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα οι ελληνοϊταλικές σχέσεις υπήρξαν αρμονικές: από την κατάληψη των Δωδεκανήσων έως την αμφιλεγόμενη πολιτική της Ιταλίας έναντι της ελληνικής απόβασης στη Σμύρνη και από τον βομβαρδισμό της Κέρκυρας έως τη σταθερή υποστήριξη των αλβανικών θέσεων για την Ηπειρο, η Ρόμη δεν άφηνε καμία αμφιβολία ότι θεωρούσε την Αθήνα περιφερειακό της αντίπαλο.

Για να ξεκινήσει όμως ο πόλεμος, που τόσο επιζητούσε ο Μουσολίνι,

χρειαζόταν μία αφορμή. Ετσι, ήδη από το 1939, άρχισαν οι αλληπάλλινες ιταλικές προκλήσεις, με την ελπίδα ότι η Ελλάδα θα αντιδράσει σπασμωδικά. Εντούτοις, ο δικτάτορας Ιωάννης Μεταξάς δεν σήκωνε το γάντι, φροντίζοντας να θωρακίσει πρώτα την άμυνα της χώρας απέναντι σε έναν αντίπαλο με αριθμητικά πολλαπλάσιες δυνάμεις. Στις 15 Αυγούστου του 1940, οι προκλήσεις ξεπεράσαν κάθε όριο, με τον απρόκλητο τορπιλισμό του καταδρομικού «Ελλης». Το γέριμο σκαρί υπέκυψε και όλα συνέτειναν πλέον στο συμπέρασμα ότι ο πόλεμος δεν θα αργούσε. Η «εκδρομή στην Ελλάδα», που προσδοκούσε όμως ο Μουσολίνι, θα κατέληγε σύντομα σε ναυάγιο...

Το εύδρομο-καταδρομικό «Ελλη» ναυπηγήθηκε τις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Όταν δέχθηκε το μοιραίο πλήγμα από ιταλική τορπίλη στο λιμάνι της Τήνου, το 1940, ήταν ήδη παρωχημένο τεχνολογικά. Ωστόσο, παρέμενε πολύτιμη μονάδα επιφανείας για το ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό, ιδιαίτερα για συνοδείες νηοπομπών και ανθυποβρυχιακές επιχειρήσεις.

Σειρά προκλήσεων

Του **ΖΗΣΗ ΦΩΤΑΚΗ***

Στο ξεκίνημα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η ναυτική σημασία του γεωγραφικού χώρου και στόλου της Ελλάδας δεν είχε την αντίστοιχη βαρύτητα που εμφάνιζε το καλοκαίρι του 1914. Το γεγονός αυτό που, εν πολλοίς, απέρρευε από την προτεραιότητα που απέδιδε η Μεγάλη Βρετανία στην πρόσπιση των αυτοκρατορικών της συμφερόντων στον Ινδικό και τον Ειρηνικό Ωκεανό, τη ναυτική ρόλη του Γαλλικού Ναυτικού στη Μεσόγειο και την αρχική ουδετερότητα της Ιταλίας, γέννησε ίσως σε κάποιους την ελπίδα ότι η χώρα μας δεν θα χρειαζόταν να αναμειχθεί στον νέο αυτόν Αρμαγεδώνα. Τα πράγματα όμως άλλαξαν με την πτώση της Γαλλίας στον Αξονα και την έξοδο της Ιταλίας στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας τον Μάιο του 1940. Τους μήνες που ακολούθησαν, η καχυποψία του Μουσολίνι αναφορικά με τις γερμανοσοβιετικές επιδιώξεις στα Βαλκάνια, η πιθανότητα ότι ο αγγλικός στόλος θα κατέφευγε στα ελληνικά ύδατα στην περίπτωση που η αγγλοκρατούμενη Αίγυπτος κυριευόταν από τους Ιταλούς και ο προσανατολισμός της

κυβέρνησης Μεταξά στην αγγλική πολιτική -κυριότερα δείγματα του οποίου υπήρξαν η αποδοχή της αγγλογαλλικής εγγύησης της Ελλάδας έναντι πιθανής απειλής από τον Αξονα (Απρίλιος 1939) και η άρνησή της να ανανεωθεί το Ελληνοϊταλικό Σύμφωνο Φιλίας και Συνεργασίας, τον Σεπτέμβριο του 1939- οδήγησαν στην ορίμωση των επεκτατικών επιδιώξεων που έτρεφε, από παλιά, το φασιστικό καθεστώς της Ιταλίας εναντίον της χώρας μας.

Η ηγεσία του Π.Ν.

Τα συνεχικά και ολοένα πιο προκλητικά αυτά επεισόδια δημιούργησαν εύλογη ανησυχία στην ηγεσία του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, στον βαθμό που εξέφρασε σοβαρές επιφυλάξεις όταν αποφασίστηκε από την ελληνική κυβέρνηση η συμμετοχή του εύδρομο καταδρομικού «Ελλης» στον εορτασμό της Κοίμησης της Θεοτόκου στο νησί της Τήνου. Η μονάδα αυτή, αν και σχετικά παλιά, αφού ναυπηγήθηκε τις παραμονές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, είχε ριζικά ανακαινιστεί στη Γαλλία μεταξύ του 1925 και του 1927 και αποτελούσε την κυριότερη ναρκοθέτιδα του ελληνικού στόλου. Διέθετε επίσης δυνατότητες αποτελεσματικής συμμετοχής σε συνοδείες νηοπομπών και ανθυποβρυχιακές επιχειρήσεις. Οι επιφυλάξεις λοιπόν του Αρχηγού Στόλου, ναύαρχου Καββαδία και άλλων στελεχών του Πολεμικού Ναυτικού υπήρξαν εύλογες δεν οδήγησαν όμως στην αναίρεση της ληφθείσας απόφασης ίσως γιατί θεωρήθηκε ότι η εορτή της Κοίμησης της Θεοτόκου, που τιμάται πολύ και από τους καθολικούς Ιταλούς, δεν θα επέτρεπε την πραγματοποίηση μιας ακόμη προκλητικής ενέργειας εναντίον της χώρας μας.

Οι απόψεις του Ελληνα δικτάτορα Ιωάννη Μεταξά (φωτ.) είχαν εννοκλήσει τον Μπενίτο Μουσολίνι.

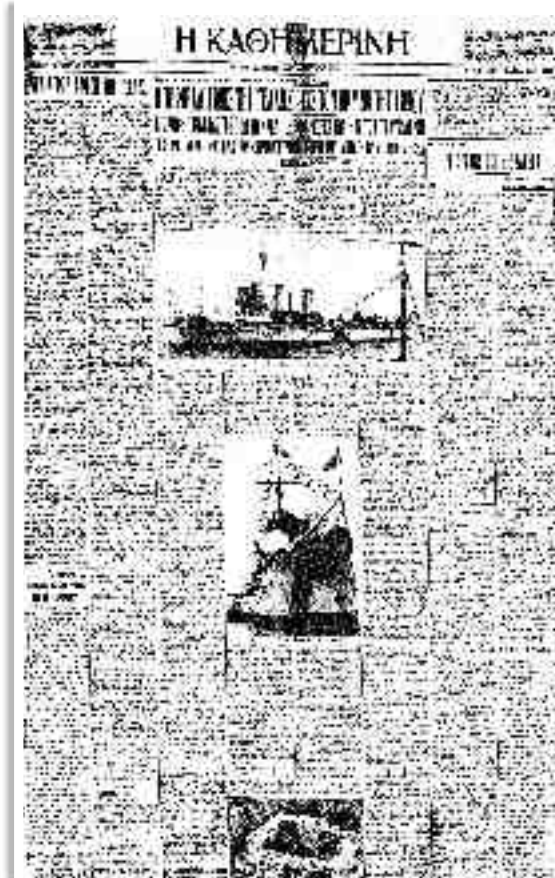
Η προετοιμασία του εδάφους για την εφαρμογή της επεκτατικής αυτής πολιτικής επιχειρήθηκε με μια σειρά από προκλήσεις ο χαρακτήρας των οποίων ήταν συχνά ναυτικός λό-

Τον Αύγουστο του 1940, όταν κτηνήθηκε η «Ελλη», είχε πια καταστεί σαφές ότι οι εικονιζόμενοι Χίτλερ και Μουσολίνι είχαν αποφασίσει να αιματοκυλήσουν ολόκληρη την Ευρώπη. Η Ελλάδα δεν είχε άλλη επιλογή από την εμπλοκή της στον πόλεμο.

Η τορπίλη που εκτοξεύθηκε από το ιταλικό υποβρύχιο Delfino προκάλεσε έκρηξη στον λέβητα του καταδρομικού «Ελλης» και ρήγμα στο ύψος της ισάλο γραμμής του. Παρά τις προσπάθειες που έγιναν για να διασωθεί, η βύθισή του αποδείχτηκε εντέλει αναπόφευκτη. Δύο ακόμη τορπίλες που εκτοξεύθηκαν εναντίον επιβατηγών πλοίων στο λιμάνι της Τήνου, δεν βρήκαν τον στόχο τους.

Οι δράστες του τορπιλισμού της «Ελλης» ήταν γνωστοί. Ωστόσο, η κυβέρνηση δεν κατηγόρησε επισήμως την Ιταλία, ώστε να μην οξύνει περαιτέρω τα πνεύματα. Η «Καθημερινή» της μεθεπομένης, έγραφε ότι «ετορπιλλισθή ανδρών υπό υποβρυχίου αγνώστου εθνικότητας και εν καταδύσει διατελούντος».

Χτύπημα με ασαφή αίτια

Τα όμοια αίτια του τορπιλισμού της «Ελλης» δεν είναι ακόμα σαφή. Ορισμένες πηγές κατατείνουν στο συμπέρασμα ότι ο Μουσολίνι είχε αποφασίσει να εισβάλει στην Ελλάδα ακριβώς τότε και θεωρούσε πως ο τορπιλισμός του ελληνικού πολεμικού θα διευκόλυνε τα σχέδιά του. Άλλοι, όπως ο τότε Ιταλός πρέσβης στην Αθήνα, Εμανουέλε Γκράτσι, εκκάζουν ότι η κίνηση αυτή υπήρξε προϊόν της οργής του Μουσολίνι, όταν πληροφορήθηκε την άποψη που εξέφρασε ο Μεταξάς στον Γερμανό πρέσβη στην Αθήνα, Πρίγκιπα Ερμπαχ, ότι δηλαδή η Ελλάδα δεν μπορούσε να αγνοήσει τη βρετανική ναυτική ισχύ στη Μεσόγειο. Ο υφυπουργός στελέχους του φασιστικού καθεστώτος, Τέλος, οι επιχειρήσεις που ανέλαβε ο Αϊκάρντι, ο κυβερνήτης του ιταλικού υποβρυχίου Delfino που τορπίλισε την «Ελλη», πιθανώς να εντάσσονταν στο ευρύτερο πλαίσιο της παρεμπόδισης των αγγλικών συγκοινωνιών με τη Μαύρη Θάλασσα, από το ιταλικό ναυτικό, τουλάχιστον αν ληφθεί υπόψη η ασάφεια και η προχειρότητα των οδηγιών που αυτός έλαβε. Οποιαδήποτε κι αν είναι η ακριβής άμεση αιτία για την προσβολή του ευδρόμο καταδρομικού «Ελλης», γεγονός είναι ότι στις 8.25 π.μ. της 15ης Αυγούστου 1940 αυτό επλήγη από τορπίλη του Delfino ακριβώς κάτω από τον μόνο ενεργειακό λέβητά του. Το αποτέλεσμα ήταν αυτός να εκραγεί και η έκρηξη να δημιουργήσει κάθετη ρωπή στη δεξιά πλευρά του πλοίου, η οποία στην ισάλο γραμμή είχε διάμετρο 10 εκατοστών. Συνάμα δημιουργήθηκε οπή δύο περίπου μέτρων μεταξύ των δύο καπνοδόχων του πλοίου ακριβώς πάνω από το σημείο της έκρηξης. Οκτώ μέλη του πληρώματος έχασαν τη ζωή τους, ενώ δεκάδες υπήρξαν και οι τραυματίες. Οι άλλες δύο τορπίλες που έβαλε το ιταλικό υποβρύχιο εναντίον των επιβατηγών πλοίων που βρίσκονταν στο λιμάνι της Τήνου ευτυχώς αστόχησαν.

Το αφηνίδιο πλήγμα που υπέστη το ελληνικό καταδρομικό δεν βρήκε ούτε το πλήρωμά του ούτε τη ναυτική ηγεσία της χώρας απάρασκευ. Σύνοτες προσπάθειες ανελήφθησαν από τον κυβερνήτη του πλοίου, Χατζόπουλο, ώστε τουλάχιστον να σωθεί το πλοίο προσαρμόζοντας στα αβαθιά του λιμανιού, κάτι όμως που δεν κατέστη δυνατό γιατί τα συστήματα του πλοίου είχαν νεκρώσει μετά τη διάρρηξη των ατμοσωλήνων και την παρεμπόδιση διακοπή της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος. Επιπροσθέτως, το επιβατηγό «Εσπερος» που ανέλαβε τη ρυμούλκηση δεν είχε τη δυνατότητα ούτε και τα εφόδια που θα μπορούσαν να ρυμουλκώσουν το καταδρομικό, τη στιγμή μάλιστα που η

Ελληνες στρατιώτες σκάβουν χαρακώματα κατά μήκος της μεθορίου με την Αλβανία. Ο τορπιλισμός της «Ελλης» κατέδειξε ότι ο πόλεμος με την Ιταλία πλησίαζε.

Ο τορπιλισμός της «Ελλης» συσπειρώσε τον παραδοσιακό δικασμένο ελληνικό λαό, εν όψει του πολέμου που θα επακολουθούσε.

αποκρίκωση της άγκυρας του δεν υπήρξε εφικτή για μια σειρά από λόγους. Σε κάθε περίπτωση, η εξέταση που ακολούθησε από ανώτατα στελέχη του ναυτικού επιβεβαίωσε ότι όλα τα προσήκοντα μέτρα είχαν ληφθεί και για την άμυνα του πλοίου από εχθρική προσβολή, αλλά και για τη διάσωσή του μετά τον τορπιλισμό του. Αποδείχτηκε, επίσης, πέρα από κάθε αμφιβολία, ότι ο τορπιλισμός της «Ελλης» ήταν έργο Ιταλών, κάτι όμως που αποσιωπήθηκε για λόγους υψηλής πολιτικής μέχρι την έναρξη του πολέμου τον Οκτώβριο του 1940. Τότε ήταν που επίσημα και τεκμηριωμένα δόθηκαν στη δημοσιότητα τα στοιχεία που είχαν συλλεγεί από την αλίευση και την ποικιλότερη εξέταση των υπολειμμάτων της 2ης και 3ης τορπίλης που αστόχησαν.

Προετοιμασία για πόλεμο

Την επαύριο του τορπιλισμού της «Ελλης», δεν εξεργράγη ελληνο-ιταλικός πόλεμος παρά την περαιτέρω κλιμάκωση των ιταλικών προκλήσεων. Η χώρα ολοκλήρωσε απλώς τις τελευταίες της προετοιμασίες για τον μεγάλο αγώνα που επέκειτο. Η θηκική όμως προετοιμασία είχε, εν πολλοίς, ολοκληρωθεί λόγω του τορπιλισμού της «Ελλης». Οπως εύστοχα παρατηρεί ο Γκράτσι: «Η ιταλική κυβέρνηση μπορούσε να υπερηφανεύεται γιατί είχε κατορθώσει να συσπειρώσει σε μια αραγή ψυχική ενότητα έναν λαό βαθιά διαιρεμένο από αγεφύρωτες πολιτικές διαφορές και από βαθιά και παλιά πολιτικά μίσση, γιατί είχε εμπνεύσει τη γενναία και ακλόνητη απόφαση να πεθάνει εν ανάγκη για την πατρίδα του». Αυτή είναι και η κληρονομιά της «Ελλης» στο έπος του 1940 και κατ'επέκταση στην εθνική μας επιβίωση.

* Ο κ. Ζήσης Φωτάκης είναι διδάσκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.